

Ieper en Poperinge onder het regime van Filips van Artevelde en de grafelijke repressie nadien (1379-1384)

Korte situering van de Gentse opstand

IN 1379 BRAK EEN OPSTAND VAN GENT UIT ONDER LEIDING VAN JAN HYOENS, Frans Ackerman en Filips van Artevelde tegen Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen. De directe aanleiding was de toelating die graaf Lodewijk aan de stad Brugge had gegeven om een kanaal te graven tot aan de Leie. De Gentse Witte Kaproenen, een soort stadsmilitie van Gent, vielen onder leiding van Hyoens de gravers van het kanaal aan. In 1382 versloegen de Gentse rebellen zelfs graaf Lodewijk van Male op het Beverhoutsveld en namen ze Brugge in. Daarop riep de graaf de hulp in van koning Karel VI van Frankrijk. In de slag bij Westrozebeke op 27 november 1382 versloeg de Vlaamse graaf de rebellen onder leiding van Filips van Artevelde, die hierbij sneuvelde. Frans Ackerman nam samen met Pieter van den Bossche de algemene leiding van de opstand over en zegevierde in de Slag bij Duinkerke. De opstand eindigde pas met de Vrede van Doornik op 18 december 1385 tussen de Bourgondische hertog Filips de Stoute en de stad Gent onder leiding van Ackerman. Alle Gentse privileges bleven gehandhaafd en de rebellen kregen amnestie. Gent moest wel zijn verbond met Engeland opgeven en de koning van Frankrijk opnieuw erkennen. De opstand had echter heel nadelige gevolgen gehad voor de handel en de economie in Vlaanderen.¹

Banden tussen Poperinge en de Arteveldes

De banden tussen de Arteveldes en de inwoners van Poperinge gaan reeds ver terug. Reeds op 5 maart 1339 vroeg Jacob van Artevelde, vader van Filips van Artevelde, aan de Engelse koning om de teruggave van wijn, die in beslag was genomen op het schip *La Sainte-Catherine* uit Sevilla. Die behoorde toe aan Lambert Gaid, een handelaar uit Poperinge, en zijn gezellen, maar was bestemd voor Jacob van Artevelde. De koning ging akkoord om de wijn terug te geven, maar stipuleerde openlijk dat hij dit deed uit vrees dat van Artevelde anders van kant zou wisselen. Hoewel Vlaanderen op dat ogenblik nog neutraal was in het conflict tussen Frankrijk en Engeland, verwijst deze tekst naar Arteveldes

¹ Een woord van dank is hier op zijn plaats voor de nuttige bemerkingen en correcties aan dit artikel door Jan Van Acker en voor de eindredactie door Pieter Donche. Meer info over de Gentse opstand is te vinden in: R. DEMUYNCK, "De Gentse oorlog (1379-1385). Oorzaken en karakter", in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Gent*, 5, 1951, p. 305-318; M. VANDERMAESEN, "Vlaanderen en Henegouwen onder het huis van Dampierre (1244-1384)", in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, II, Haarlem, 1982, p. 437-440.

Et commence le m^e livre lequel contient en soy vlm^e chapitre
 Le premier desquelz fait mention de la guerre que les gantois
 firent a l'encontre de leur s^r le conte de fland^r desquelz mate

Durant le temps
 que les guerres et destruc-
 tions estoient
 en flandres et
 que les gantois et plusieurs
 autres villes estoient rebel-
 lees a l'encontre du conte le

res se me passerent en brief
 seigneur durant lesquelles
 aduindrent maint mal et
 mainte destruction qui au
 longes les vouldroit recorder
 Les capitaines et gouver-
 neurs de la ville de gant
 lesquels estoient trois espa

goede diensten en zijn steun aan de Engelse koning in zaken overzee en naar zijn steun voor de Poperingse handelslieden.² Dat heel wat Poperingenaars dan ook tijdens de Gentse opstand de zijde van Jacobs zoon Filips van Artevelde kozen, hoeft dan ook niet te verwonderen, al betaalden ze voor dit verraad tegen hun rechtmatige heer, de graaf van Vlaanderen, een hoge prijs, zoals hierna zal blijken.

Het regime van Filips van Artevelde in de Westhoek

In februari 1380 hadden de vollers en de wevers van Ieper zich voor de Sint-Maartenskerk verzameld en beslist om onder leiding van Jacob van der Beerst de zijde van de Gentenaars en Filips van Artevelde te kiezen in hun opstand tegen de Vlaamse graaf Lodewijk van Male. Hoogbaljuw Olivier van Steenlant, de baljuw Frans van Daele en de rijkere poortertij bleven echter loyaal aan de Vlaamse graaf en stelden voor om hem versterkingen te sturen. De graafsgezinden verloren te Ieper en Jacob van der Beerst triomfeerde. De Vlaamse graaf Lodewijk van Male liet herhaalde keren het Westkwartier plunderen door zijn troepen, vooral langs de oevers van de Leie. Hij kon niet voorkomen dat een aantal van zijn ridders verslagen werd vlakbij Poperinge door Jacob van der Beerst. Uiteindelijk besloten de notabelen van Ieper om naar Brugge te trekken, waar de graaf verbleef, om hem om vrede te vragen. Graaf Lodewijk stemde in en op 27 juni 1380 arriveerde hij in Ieper, waarop hij ogenblikkelijk 400 wevers en vollers naar de steden Dowai en Oirschie verbande.³

De vrede zou echter van korte duur zijn. De stad Brugge had zich eerst achter de opstand geschaard. Maar de Vlaamse graaf maakte gebruik van een volksopstand in Brugge om tussen te komen en de hand te leggen op de stad. De Bruggelingen hadden van Lodewijk van Male bekomen dat hij vrede zou sluiten met de Gentenaren. Intussen liet de graaf tot 500 Brugse wevers executeren, die de kant van de Gentse opstandelingen hadden gekozen, waardoor ook het Brugse Vrije zich overgaf. Toen nog eens veertien opstandige wevers geëxecuteerd werden op bevel van de graaf, kwam heel Vlaanderen opnieuw in opstand op 1 augustus 1380. Gent, Ieper, Kortrijk, Rijsel, Deinze en Roeselare kozen voor de rebellen, het Brugse Vrije koos voor de graaf. De graaf trok naar Diksmuide, waar hij de ridders van Henegouwen en Artesië opriep hem te hulp te komen.

De graaf besloot vanaf 8 augustus 1380 om op te trekken naar Ieper, dat in het geheim koeriers had gestuurd naar de Gentenaars om hen om hulp te vragen. Na enkele dagen arriveerden ongeveer 3.000 Gentenaren geleid door Jehan Boule [= Jan Boele] en Ernoul Clerc [= Arnold de Clerck] in de stad Ieper. De Vlaamse graaf trok van Torhout naar Poperinge, waar hij een leger van 20.000

² D. NICHOLAS, *The van Artevelde of Ghent. The varieties of vendetta and the hero in history*, Leiden, 1988, p. 36-37; N. DE PAUW, *Cartulaire historique et généalogique des Artevelde*, Brussel, 1920, p. 617-618.

³ A. DIEGERICK en O. DE KERCHOVE, *Une page de l'histoire d'Ypres (1379-1384)*, Ieper, 1862, p. 6-7.

man verzamelde. Hierop stuurden de Gentenaars een nieuwe versterking van 9.000 man naar Ieper onder leiding van Rasse van Herzele, Pieter van den Bossche, Peter de Wintere en Jehan de Launoit. Nadat ze langs Kortrijk gepasseerd waren, wachtten de Gentenaars te Roeselare op de komst van de troepen uit Ieper, die reeds versterkt waren met de troepen van Jehan Boulle en Ernoul Clerc. Op 27 augustus 1380 werden de Gentenaars in de pan gehakt door de troepen van de graaf en verloren ze ongeveer 3.000 man. De Ieperlingen trokken zich vervolgens terug binnen hun stadsmuren en de Gentenaars vluchtten naar Kortrijk. Jehan Boulle werd er van verraad beschuldigd en gedood. De Gentse troepen trokken nadien terug naar Gent, terwijl Jehan de Launoit het kasteel van Gavere innam nabij de Schelde.

Vervolgens trok de Vlaamse graaf op naar Ieper, waar hij aan de poorten aankwam op 15 augustus 1380. Nog voor zijn komst hadden de Ieperlingen 325 van de meest notabele poorters van de stad hem tegemoet gestuurd om hem vergiffenis te vragen en de sleutels van de stad Ieper aan te bieden. Vervolgens trok de Vlaamse graaf Ieper binnen en liet er 300 (sommige bronnen vermelden 700) partizanen van de Gentenaars ter dood veroordelen. Hun lichamen werden begraven buiten de Tempelpoort nabij de poterne (= de toegangs- of uitvalspoort). De graaf stuurde 300 gijzelaars naar Brugge en bereidde zich dan voor om Kortrijk te gaan belegeren, dat zich op 29 augustus 1380 al overgaf. De Vlaamse graaf verzamelde opnieuw zijn troepen en na de inname van Deinze begon de belegering van Gent op 1 september 1380 en deze duurde 10 weken, zonder succes, want de Gentse leiders hielden heldhaftig stand samen met Jacob van der Beerst en de wevers uit Ieper. Uiteindelijk sloot de graaf op 11 november 1380 vrede.

Doch reeds enkele maanden later herbegon hij de vijandelijkheden op 13 mei 1381 met een leger van 20.000 man, waaronder heel wat Ieperlingen onder leiding van ridder van Medem. De Gentenaars trokken onder leiding van Rasse van Herzele en Jehan de Launoit uit de stad de troepen van Lodewijk van Male tegemoet te Nevele. Na een bloedige strijd werden de Gentse rebellen verslagen en verloren ze er twee van hun belangrijkste hoofdmannen. Na dit succes trok de graaf naar Brugge en de Gentenaars namen Geraardsbergen in, maar dit werd terug ingenomen door de heer van Edingen, terwijl de graaf de stad Gent zelf belegerde. De graaf riep na een lang beleg de bemiddeling van Albrecht van Beieren in, maar de Gentenaars weigerden te onderhandelen en kozen Filips van Artevelde op 25 januari 1382 tot hun nieuwe ruwaard, i.e. een functionaris die in plaats van de graaf een stad of gewest bestuurde. De situatie van de Gentenaars was nochtans penibel te noemen. Enerzijds was er de hongersnood die de bevolking decimeerde, anderzijds werden ze bedreigd door woede van de graaf, die intussen de troepen van Brugge, het Brugse Vrije, Ieper en heel het Westkwartier achter zich had weten te scharen. De Gentenaars beslisten daarom tot een gewaagde zet: ze verzamelden alle strijdbare mannen en trokken op naar Brugge om er de beslissende slag te leveren.⁴

⁴ J.-J. ALTMAYER, *Notice historique sur la ville de Poperinghe, Gent*, 1840, p. 29-30; M. BOONE, "Le comté de Flandre dans le long XIVe siècle: une société urbanisée face aux crises du bas Moyen Âge", in: M. BOURIN, G. CHERUBINI, G. PINTO (ed.), *Rivolte urbane e rivolte contadine nell'Europa del Trecento: un*

Slag op het Beverhoutsveld op 3 mei 1382 in de *Chroniques* van Jean Froissart.
(BERLIJN, Staatsbibliothek, Bildarchiv Preussischer Kulturbesitz,
ms. Rehdiger 3 (Depot Breslau, 1, Bd. 3))

Het grootste deel van het gemeen van Brugge, waaronder de wevers, vollers en smeden, steunden de Gentse rebellen tegen de Brugse patriciërs en luxeambachten, die de graaf bleven steunen. Op 3 mei 1382 versloegen de Gentse rebellen graaf Lodewijk van Male in de slag op het Beverhoutsveld, niet ver van Oedelem, op de grens van Beernem, Oostkamp en Assebroek. De Gentenaars bezetten nadien Brugge, een zes maanden durend terreurregime werd er geïnstalleerd en Filips van Artevelde gaf bevel om de drie oostelijke stadspoorten van Brugge te laten slechten. Dat ervaarden de Bruggelingen als een symbolische vernedering, want Gent bevond zich ten oosten van Brugge.⁵ Op 11 mei 1382 trok ruwaard Filips van Artevelde naar Kortrijk en op 24 mei 1382 arriveerde hij in hoogst eigen persoon te Ieper met 4.000 mannen van Gent. Hij werd er ontvangen als een heer die zijn intrede in zijn heerlijkheid deed. Hij liet de Ieperlingen trouw zweren voor zijn zaak. In de dagen die volgden ontving hij de eed van trouw van de steden Kassel, Sint-Winoksbergen, Broekburg, Veurne, Nieuwpoort en Poperinge. Een plotse orkaan, volgens sommige bronnen een aardbeving, richtte heel wat schade aan en de burgers weten dit aan enkele leden van de clerus, die partizanen van de graaf waren.

confronto, Firenze, 2008, p. 40-42; A. DIEGERICK, *Une page de l'histoire d'Ypres*, p. 9-14; J. SUMPTION, *The Hundred Years War. Volume III: Divided Houses*, Londen, 2009, p. 482-483; G. RAYNAUD, *Chroniques de J. Froissart*, vol. 11, p. VII-VIII.

⁵ J. DUMOLYN, "Une idéologie urbaine « bricolée » en Flandre médiévale : les Sept Portes de Bruges dans le manuscrit Gruuthuse (débat du XVe siècle)", in: *Revue belge de philologie et d'histoire*, 88, fasc. 4, 2010, p. 1051; J. M. MURRAY, *Bruges, Cradle of Capitalism, 1280-1390*, Cambridge, 2005, 19.

Filips van Artevelde spreekt de burgers toe op de markt van Ieper, 24 mei 1382.
 "Cestui meschiet se passa, on le mist en oubliance et Ph[elippes] d'Artevelle se parti
 de Bruges et s'en vint a Ypre ou il fut recueilli a grand joye Et Pietre du Bois s'en vint
 a Co[m]mines ou le plat pays etoit assemble et la entendi a ses besongnes et fut tous".

Vertaling: Deze zaak ging voorbij en was vlug vergeten en Filips van Artevelde
 Vertrok vanuit Brugge en kwam naar Ieper, waar hij vreugdevol werd onthaald.
 Pieter van den Bossche ging naar Komen, waar alle inwoners van het platteland
 verzameld waren en begon direct met de voorbereidingen, en alles was".

Dit laatste verwijst naar de vernietiging van de brug over de Leie in
 Komen om de invasie van het leger van de Franse koning tegen te gaan.
 Lithografie van een verlichting uit de Chroniques van Jean Froissart, a° 1481.
 (H. N. HUMPHREYS, *Illuminated Illustrations of Froissart*, vol. 2,
 Plate XIII; BERLIN, Archiv für Kunst und Geschichte, ref. AKG182499)

In Ieper bestond immers nog steeds een sterke graafsgezinde partij. Verscheidene van die clerici werden ter dood gebracht, waaronder Jean Rovers, minderbroeder van de recoletten, Hildebrant, prior van de augustijnen, en ook twee dominicanen, die de keel werden overgesneden door de woedende menigte. De ruwaard verzamelde het volk van Ieper op de markt en vanop een spreekgestoelte hield hij opnieuw een animerende toespraak. Filips van Artevelde bezwoer de Ieperlingen dat de Franse troepen nooit de Leie zouden oversteken en de Engelsen hen zeker te hulp zouden komen.

Na acht dagen verblijf te Ieper vertrok Filips van Artevelde alweer richting Kortrijk. Op 7 juni 1382 begaf hij zich met zijn leger voor Oudenaarde, dat geweigerd had zijn gezag te aanvaarden en waarvan de verdediging in handen was van heer Daniel van Halewijn. Zowel Oudenaarde als Dendermonde bleven zich dapper verzetten tegen de Gentse rebellen. Alle milities van Vlaanderen waren verzameld om Oudenaarde te belegeren: die van Brugge, Ieper, Kortrijk, Poperinge, Kassel en het Brugse Vrije. Lodewijk van Male liet intussen de gijzelaars uit de stad Kortrijk over de kling jagen en stuurde de gijzelaars uit Ieper, opgeëist na de opstand van 1379, eerst naar Bapaume, daarna naar Hesdin, uit vrees dat ze zouden bevrijd worden te Dowaaï, waar ze zich eerst bevonden. Een groep grafelijke ridders trok vanuit Rijsel naar Kassel, dat verdedigd werd door Boterman, de kapitein aangesteld door Filips van Artevelde. Ze namen Kassel in en moordden het ganse garnizoen, dat hoofdzakelijk bestond uit Ieperlingen, volledig uit.

Intussen riep de Vlaamse graaf de hulp in van zijn schoonzoon Filips de Stoute, hertog van Bourgondië, om de Franse koning Karel VI te bewegen hem te hulp te komen. Filips van Artevelde stuurde op zijn beurt vertegenwoordigers naar Engeland om er te onderhandelen over Engelse steun van koning Richard III. Het Franse koninklijke leger rukte intussen op naar Atrecht en ook de Vlaamse graaf had zijn leger van 16.000 man samengeroepen. Samen ging het om een ontzaglijk leger van 80.000 man, waaronder een groot deel Bretoense avonturiers. Artevelde had twee van zijn kapiteins met enkele duizenden troepen gestuurd naar de Leie: Pieter van den Bossche in Komen en Peter de Winter voor Waasten. Alle andere bruggen over de Leie werden vernield en de inwoners van het platteland ten zuiden van de Leie stuurden massaal hun kudden over de Leie in de weiden van het Westkwartier rond Ieper. Het koninklijke Franse leger verscheen voor Komen. Een kleine voorhoede trok heimelijk op 19 november 1382 de Leie over vlakbij de brug van Komen en begon dapper te vechten tegen de Vlamingen. Pieter van den Bossche raakte gewond en wat niemand had verwacht, gebeurde toch: het Franse leger wist de brug over de Leie te herstellen en over te steken. Het kleine Vlaamse leger van Pieter van den Bossche werd in de pan gehakt en Komen, Wervik en Menen werden gebrandschat. De brug over de Leie bij Waasten werd hersteld en Lodewijk van Male installeerde zich met zijn leger op de Sint-Ellooisberg, op een mijl van Ieper.

Nadat het Franse leger van koning Karel VI het leger van Vlaamse rebellen, geleid door Pieter van den Bossche, had verslagen op de oevers van de Leie bij

Komen, stak het hele Franse leger op 20 november 1382 de Leie over. De Bretoenen begonnen heel het platteland in het Westkwartier te plunderen en verkochten hun buit in Rijsel, Dowai en Doornik. De Franse koning stuurde heer Jean de Vienne, admiraal van Frankrijk, met zijn troepen naar Ieper. De Ieperlingen waagden samen met de resterende Gentse troepen van Pieter van den Bossche nog een uitval, maar moesten zich terug in hun stad trekken terwijl ze wel 300 van hun mannen op het slagveld moesten achterlaten. De notabelen en rijken van de stad Ieper kwamen bijeen en stelden voor om onderhandelaars naar de Franse koning te sturen om genade af te smeken en de sleutels van de stad te overhandigen. De stad Ieper vreesde immers belegerd te worden en keerde zich uiteindelijk tegen Pierre Wanselaere (ook Peter van Zelare), kapitein van de stad benoemd door Filips van Artevelde. Hij werd vermoord. Een voorhoede was er tevergeefs op uit gestuurd om levensmiddelen te zoeken. De Ieperlingen zonden dan maar twee religieuzen naar de Franse koning om vergiffenis te vragen, die ze ook kregen in ruil voor 40.000 goudfranken. Op 22 november 1382 opende de stad Ieper zijn poorten en daags nadien trok Karel VI de stad binnen. De afgevaardigden van Gent werden overgeleverd aan de wraak van de koning en dan ook geëxecuteerd buiten de stadspoorten van Ieper. De beloftes van Filips van Artevelde aan de Ieperlingen bleken een lege doos.

Toen het nieuws van de nederlaag bij Komen zich verspreidde, raakten de inwoners van het Westland in paniek. Het omliggende platteland werd al gauw gebrandschat door detachementen van het Franse leger, aangevuurd door hun woede tegen het Vlaamse volk dat zij aanzagen als anglofielen, Urbanisten en rebellen (cf. infra). De Franse koning bleef nog enkele dagen ter hoogte van Ieper, waar hij zijn kamp installeerde vlakbij Zillebeekvijver en de buit ter plaatse verkocht werd of weggestuurd. Het stadje Mesen werd op 21 november 1382 geplunderd. Kassel gaf zich over op 22 november 1382 en ook de inwoners van Sint-Winoksbergen, Broekburg, Grevelingen, Veurne, Duinkerke, Poperinge, Torhout, Belle en Mesen volgden het voorbeeld van Ieper en gaven zich over. De steden stuurden delegaties naar de koning met de sleutels van hun stadspoorten. Overal zwoeren de inwoners trouw aan de Fransen met witte kruisen genaaid op hun kleren, doch dit was zinloos. De soldaten plunderden en brandschatten overal waar ze kwamen. De koning bleef nog vier à vijf dagen rusten te Ieper.⁶

⁶ A. DIEGERICK, *Une page de l'histoire d'Ypres*, p. 15-26; J.M.B.C. KERVYN DE LETTENHOVE, *Oeuvres de Froissart publiées avec les variantes des divers manuscrits. Chroniques, IX, 1377-1382*, Brussel, 1869, p. 158-209; 215-236; 341-378; 431-445; J.M.B.C. KERVYN DE LETTENHOVE, *Oeuvres de Froissart publiées avec les variantes des divers manuscrits. Chroniques, X, 1382-1386*, p. 1-112; G. M. WRONG, *The crusade of 1383, known as that of the Bishop of Norwich*, Londen-Oxford, 1892, p. 24-25.

De slag bij Westrozebeke op 27 november 1382
(PARIS, Bibliothèque Nationale de France, Manuscrit français 2664, fol. 140 r°)

De brandschatting van Poperinge op 24 november 1382

Poperinge had de edellieden en hun leger harde slagen toegebracht en hield stand tot het laatste moment. Uiteindelijk werd de stad toch gedwongen om aan de vijand alle functionarissen die Artevelde had aangesteld, in boeien uit te leveren. Daarna werd de stad gebrandschat en geplunderd door de Bretoenen uit het Franse leger. In de eerste 48 uur werden zo drie substantiële "smalle steden" van de lakenindustrie, namelijk Poperinge, Wervik en Mesen geplunderd. De vernietiging van Poperinge, een stad van ca. 4.000 inwoners, zette nieuwe standaarden voor brutaliteit. De divisie van de hertog van Bourbon arriveerde buiten de stad na middernacht op 24 november 1382 en stootte op de nachtwacht, die de barricade van de stad bewaakte. De Fransen doodden zoveel mogelijk nachtwakers, terwijl de rest vluchtte door de straten van Poperinge, terwijl ze hun medeburgers waarschuwden. Terwijl het Franse leger de stad plunderde, vluchtten de Poperingenaars uit hun stad. Na de plundering staken de Fransen de stad in brand en trokken ze zich met hun oorlogsbuit terug naar Ieper. Kort daarna arriveerde een leger van Vlaamse edellieden in dienst van graaf Lodewijk van Male te Poperinge. De vlammen doofden reeds toen ze door de verwoeste stad trokken op zoek naar buit. Een levendig beeld van de brandschatting krijgen we door een ooggetuigenis van enkele weken later. Het verhaal werd verteld door een Welshe pelgrim bij een populair schrijn in Touraine. Deze Welshman had meegevochten met het

Franse leger. Hij was in Poperinge aangekomen met de soldaten van de hertog van Bourbon en was zelf ingesloten geraakt door de vlammen. Hij beschreef de straten en open ruimtes van Poperinge, gevuld met schreeuwende soldaten en radeloze inwoners die over en weer renden op zoek naar een uitweg uit dit inferno. De Welshe pelgrim zocht zijn toevlucht in de kelder van een brandende woning. Toen hij er de volgende morgen uit te voorschijn kwam, was de hele stad verworpen tot een woestenij van verkoold hout met slechts enkele van de grotere gebouwen nog rechtopstaand, omringd door vlammen. Hij volgde een stroom vluchtelingen uit de stad via een stadspoort en wierp zich op het platteland in een rivier. Aan de overkant werd hij op de oever omsingeld door bange en kwade burgers van de stad, die de nacht doorgebracht hadden in de weiden, terwijl ze hun huizen in vlammen hadden zien opgaan. Hij moest vluchten voor zijn leven, achtervolgd door een woedende menigte van vluchtelingen met pieken en bijlen.⁷

De slag bij Westrozebeke op 27 november 1382, waar een leger van opstandige Vlaamse steden onder leiding van de Gentenaar Filips van Artevelde werd verslagen door een Frans leger onder leiding van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen (BESANÇON, Bibl othèque municipale, ms. 865, Boethius Master, fol. 133 v°)

⁷ J.-J. ALTMAYER, *Notice historique*, p. 29-30; A. DIEGERICK, *Une page de l'histoire d'Ypres*, p. 25-26; J. SUMPTION, *The Hundred Years War. Volume III: Divided Houses*, Londen, 2009, p. 482-483; G. RAYNAUD, *Chroniques de J. Froissart*, vol. 11, p. VII-VIII; G. M. WRONG, *The crusade of 1383*, p. 24.

De slag bij Westrozebeke (27 november 1382)

Filips van Artevelde verbleef in Gent toen het nieuws hem bereikte dat de Fransen de Leie hadden overgestoken. Hij vertrok onmiddellijk om het leger bij Oudenaarde te verwoegen. Volgens de Gentse stadsrekeningen verbleef hij vanaf 25 oktober 1382 te Edelare, nabij Oudenaarde, waar hij nog was op 19 november. Op 22 november arriveerde hij in Kortrijk aan het hoofd van een leger van 50.000 man sterk. Bij dit nieuws verlieten de Franse voorhoede, de *cométable* van Frankrijk en de maarschalken van het Franse leger Ieper om zich te installeren tussen Roeselare en Westrozebeke. De koning en de rest van het Franse leger volgden de dag nadien. Op woensdagavond 26 november 1382 liet Filips van Artevelde zijn leger positioneren tussen de Goudberg en Westrozebeke. In de morgen van 27 november 1382 wou hij van de dichte mist gebruikmaken om aan te vallen, maar hij werd verslagen. Een groot deel van de Vlaamse troepen sloeg op de vlucht richting Staden, alleen een groep Gentenaars hield stand en bleef fanatiek verder vechten. Filips van Artevelde sneuvelde er en zijn lijk werd op een rad tentoongesteld. Na de slag trokken de Fransen naar Kortrijk, staken ze de stad in brand en namen ze de gulden sporen, die na de slag bij Kortrijk in 1302 als trofee waren opgehangen in de Onze-Lieve-Vrouwekerk, terug mee. Die sporen kregen een nieuw onderkomen in de Sint-Denijsbasiliek te Parijs.⁵

De kruistocht van Henry le Despenser (december 1382-september 1383)

Snel na de verkiezing van paus Urbanus VI in 1378, was Robert van Genève verkozen als tegenpaus Clemens VII, die verhuisde naar Avignon. Dit Westers Schisma veroorzaakte een grote crisis in de Kerk en zorgde voor rivaliteit doorheen heel Europa tussen Urbanisten en Clementijnen. Paus Urbanus VI in Rome had opgeroepen tot een 'kruistocht' tegen het schismatieke Frankrijk, dat de zijde van de antipaus Clemens VII in Avignon had gekozen. Henry le Despenser, de bisschop van Norwich, zette een militaire expeditie op touw om de stad Gent te helpen in zijn strijd tegen de aanhangers van Clemens VII. Onder leiding van de bisschop van Norwich verzamelden de kruisvaarders op 27 april 1383 te Sandwich en op 16 mei zeilde een strijdmacht van vijfduizend man uit naar Calais. De bisschop slaagde erin om in snel tempo Grevelingen, Duinkerke en Broekburg in te nemen. Binnen enkele dagen waren de belangrijkste plaatsen in de regio onderworpen aan de Engelsen, o.m. Kassel,

Een 14de eeuwse beeltenis van Henry le Despenser, bisschop van Norwich. (St Margaret's Church, King's Lynn, Verenigd Koninkrijk)

⁵ W. J. ASHLEY, *Joues and Philip Van Artevelde*, Londen, 1883, p. 174-223; G. RAYNAUD, *Chroniques de J. Froissart*, vol. II, Parijs, 1899, p. VIII, n. 3.

Nieuwpoort, Poperinge en Sint-Winoksbergen.⁹ Poperinge was één van de laatste successen van de kruisvaarders op 6 juni 1383.¹⁰ Volgens de kroniek van Denys Sauvage viel Poperinge pas op 9 juni 1383 ten prooi aan de plundering van de Engelsen.¹¹

Het beleg van Ieper in 1383

Het historische schilderij 'Het Beleg van Ieper' uit 1667, meet twee meter op vijf meter groot, hangt in de Ieperse Sint-Maartenskathedraal en is van de hand van Joris Liebaert, schilder uit Diksmuide.

Het is hier niet de bedoeling om in detail in te gaan op het "besit de le ville", zoals het beleg van Ieper in 1383 in de Ieperse stadsrekeningen van die tijd wordt genoemd.¹² Dit werd reeds door menige vroegere en recente studie uitgebreid gedaan.¹³ Toch is het interessant om ook eens enkele Engelse bronnen hierover kritisch te raadplegen, rekening houdend uiteraard met het ongetwijfeld partijdig perspectief van eigentijdse Engelse kroniekschrijvers als Thomas

⁹ J. SUMPTION, *The Hundred Years War. Volume III: Divided Houses*, p. 498.

¹⁰ T. WALSINGHAM, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, D. PREEST (ed.), G. CLARK (ed.), Woodbridge, 2005, p. 203 en n. 3.

¹¹ A. DIEGERICK, *Une page de l'histoire d'Ypres*, p. 36.

¹² A. DIEGERICK, *Une page de l'histoire d'Ypres*, p. 135-136 en p. 140.

¹³ P. TRIO en W. SIMONS, "Achtergronden bij het ontstaan van de tuindagprocessie: bronnen en situering", in: R. VINCKIER (red.), *Ieper Tuindag. Zesde Eeuwfeest. Een bundel historische opstellen*, Ieper, 1983, p. 107-128; O. MUS, "De eerste fase van het Iepers herstelprogramma na het beleg van 1383", in: R. VINCKIER (red.), *Ieper Tuindag. Zesde Eeuwfeest. Een bundel historische opstellen*, Ieper, 1983, p. 129-180; B. VAN NIEUWENHUYZE, "Reading history maps: the siege of Ypres in 1383 mapped by Guillaume du Tiel", in: *Quaerendo – A journal devoted to manuscripts and printed books*, 45 (2015) p. 292-321; G. M. WRONG, *The crusade of 1383, known as that of the Bishop of Norwich*, Londen-Oxford, 1892; G. M. WRONG, "De kruistocht van de bisschop van Norwich in 1383", in: R. VINCKIER (red.), *Ieper Tuindag. Zesde Eeuwfeest. Een bundel historische opstellen*, Ieper, 1983, p. 1-58.

Walsingham en Henry Knighton. Bisschop Despenser en zijn Engelse kruisvaarders werden door hun Gentse bondgenoten overgehaald om Ieper te belegeren. Ieper bleef immers trouw aan de Vlaamse graaf Lodewijk van Male en de Franse koning. De bisschop zelf was niet zo gretig om Ieper te gaan belegeren en was zelf liever Frankrijk binnengetrokken voor de paus en voor zijn koning. Maar zijn ridders Sir Thomas Trivet, Sir William Elmham en Sir William Farringdon weigerden verder te trekken en wilden eerst Ieper innemen. Ze wezen erop dat de Gentenaars hen zouden komen helpen en dat de inname gemakkelijk zou zijn, aangezien de Gentenaars reeds in hetzelfde jaar Ieper hadden ingenomen, zonder enige hulp van buitenaf.

Op 9 juni 1383 begonnen de troepen van Despenser de belegering van Ieper langs de ene zijde en 30.000 Gentenaars aan de andere zijde van de stad. De Ieperlingen hadden zich echter goed voorbereid en hadden de eens zo arbeidsproductieve buitenwijken van hun stad geslecht als een defensieve maatregel. Versterkingen uit Engeland maakten dat de hele stad omsingeld kon worden door een leger van 60.000 man sterk, maar die versterkingen uit Engeland waren vaak ongewapende en onervaren mannen, die alleen maar meer last bezorgden, want nog meer monden om te voeden. Gedurende het beleg bleven de bisschop en zijn troepen opvallend inactief en de burgers van Ieper putten opnieuw hoop uit het zien van de luiheid en zwakte van hun belegeraars. Non-stop versterkten ze hun stad, herstelden ze de vernielde verdedigingswerken en bouwden ze wapens en oorlogsmachines om de vijand te weerstaan. Intussen slaagden de Gentenaars er wel in om de vestingwallen langs hun kant op te vullen, zodat ze gemakkelijker bij de stadsmuren konden komen.

De Engelse ridders hadden echter weinig zin om de stadsmuren aan te vallen en wachtten liever tot de stad zich vrijwillig zou overgeven, hoewel ze wisten dat dit nooit zou gebeuren, gezien de stad goed bevoorraad was met vlees en graan. Kwatongen beweerden volgens kroniekschrijver Thomas Walsingham zelfs dat ridder Thomas Trivet en sommige andere Engelse ridders zakken vol goudstukken hadden gekregen van de Ieperse poorters en bij geregelde bezoeken aan de stad menige onderhandeling hadden met de vijand, zowel openlijk als in het geheim. De gewone soldaten verdachten hen dus van verraad, waarbij de omstandigheden van de belegeraars erger werden dan die van de belegerden. De Ieperlingen vochten als één man en hadden voldoende voedsel, terwijl de Engelsen onder elkaar ruzie maakten en elkaar wantrouwden en er tekort aan brood en water was. Het gevolg was dat de dodelijke pest in hun kamp uitbrak, waarbij dagelijks mannen stierven aan dysenterie. Sommige Engelse soldaten deserteerden zelfs en bij hun aankomst in Engeland getuigden ze van het verraad van de Engelse ridders. De bisschop zag zijn manschappen dagelijks verminderen en dwong zijn ridders om tot actie over te gaan.⁴ Op 9 augustus 1383 gingen de Engelse kruisvaarders over tot wat de beslissende aanval moest zijn. Maar de Ieperlingen verzetten zich dapper met stenen, speren, pijlen, Grieks vuur en kanonnen, zodat ze de aanvallers terugdrongen.

⁴ T. WALSINGHAM, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, p. 204-206; K. DEVRIES, "The Reasons for the Bishop of Norwich's Attack of Flanders in 1383", in: W. M. ORMROD, (red.) *Fourteenth Century England*, III, Woodbridge, 2004, 159-165.

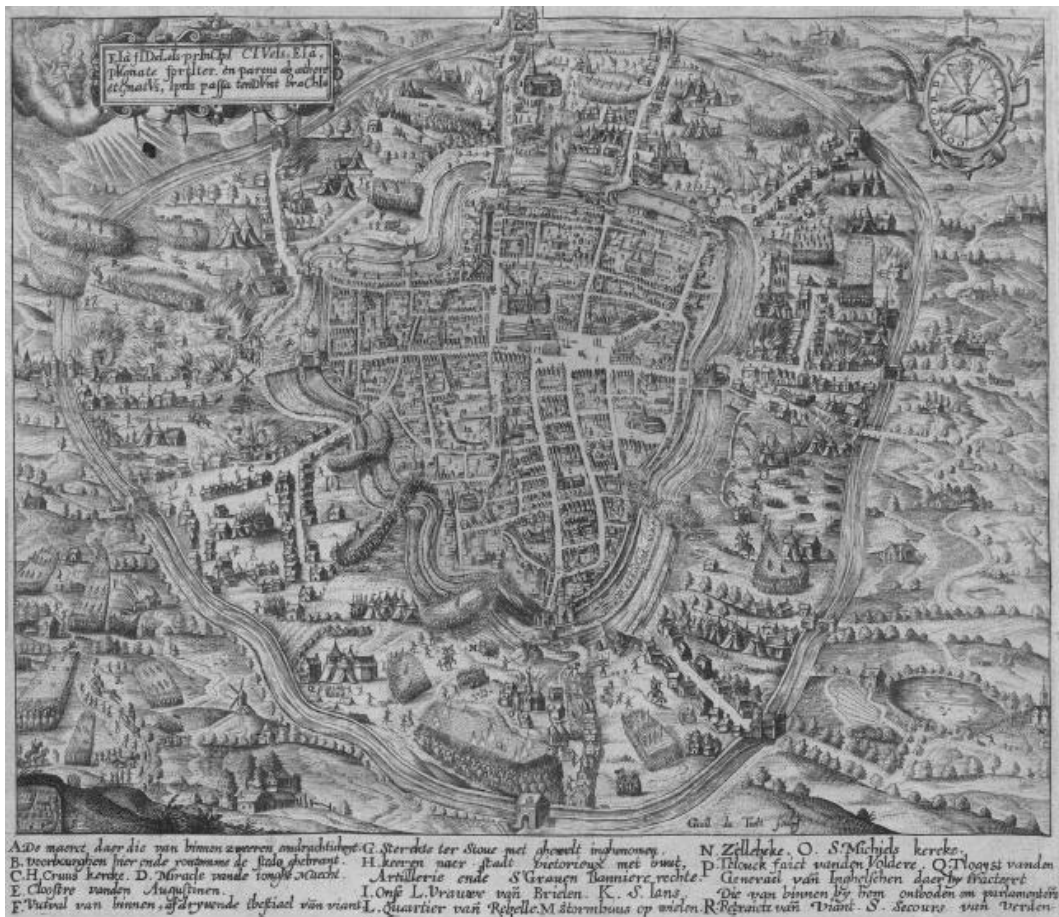
Beleg van Ieper (1383), Boethius Master
(BESANÇON. Bibliothèque municipale, ms. 865, fol. 151 v°)

De bisschop had een brug laten maken om over de wallen te raken, maar de Ieperlingen schoten een grote steen op de brug en vernielden ze zo, waarbij veel Engelse ridders sneuvelden. De belegeraars moesten onverrichterzake terugtrekken. In enkele dagen tijd werd het beleg opgeheven en de teleurgestelde Gentenaars vervloekten de verraderlijke Engelsen, omdat de Engelse officieren niet hadden samengewerkt zoals zij hadden gedaan. Ondanks de numeriek sterkere belegeringsmacht hielden de Ieperlingen toch moedig stand en maakten ze de belegeraars het leven zodanig zuur met hun onverwachte uitvallen, dat de Engelsen en hun Gentse bondgenoten uiteindelijk afdropen op 9 september 1383. Bij het opheffen van het beleg staken de belegeraars alles in brand wat ze niet konden meenemen. Willens nillens moesten ze toch heel wat waardevolle buit achterlaten. Kroniekschrijver Henry Knighton beschreef het belegeringstuig, de kanonnen en karren beladen met materialen en bevoorrading die de Engelse kruisvaarders moesten achterlaten. De Engelsen trokken zich terug naar Broekburg (Trivet, Elmham en Farringdon) en Grevelingen (Dispenser). De Ieperse buitenwijken werden na het beleg nooit meer heropgebouwd.¹⁵

¹⁵ T. WALSINGHAM, *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376-1422*, D. PREESTEN J. G. CLARK (ed.), Woodbridge, 2005, p. 204-206; H. KNIGHTON, *Chronicon Henrici Knighton: Vel, Cuththou, Monachi Leycestrensis*, J. R. LUMBY (ed.), Vol. 2, Londen, 1889, p. 199.

De grafelijke repressie van de medestanders van Filips van Artevelde te Poperinge

In een rolrekening bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel vinden we de neerslag van de maatregelen die Maes (Thomas) Coppin als ruwaard van Poperinge nam tegen de rebellen die te Poperinge hadden deelgenomen aan de opstand van Filips van Artevelde.¹⁶ Hij was op 1 februari 1383, de dag voor Maria-Lichtmis (2 februari) aangesteld als ruwaard, i.e. een soort functionaris die namens de landsheer de stad Poperinge bestuurde in naam van de graaf van Vlaanderen. Zijn rekening loopt dus vanaf 1 februari 1383, dus "de tijd gheduerende van den besitte" van de stad Ieper door de Engelse kruisvaarders en de Gentse rebellen, tot 8 maart 1384. Hij ontving te Poperinge de boetes ten behoeve van de graaf van Vlaanderen Lodewijk van Male (gestorven 20 januari 1384) en diens opvolger Filips de Stoute, hertog van Bourgondië.

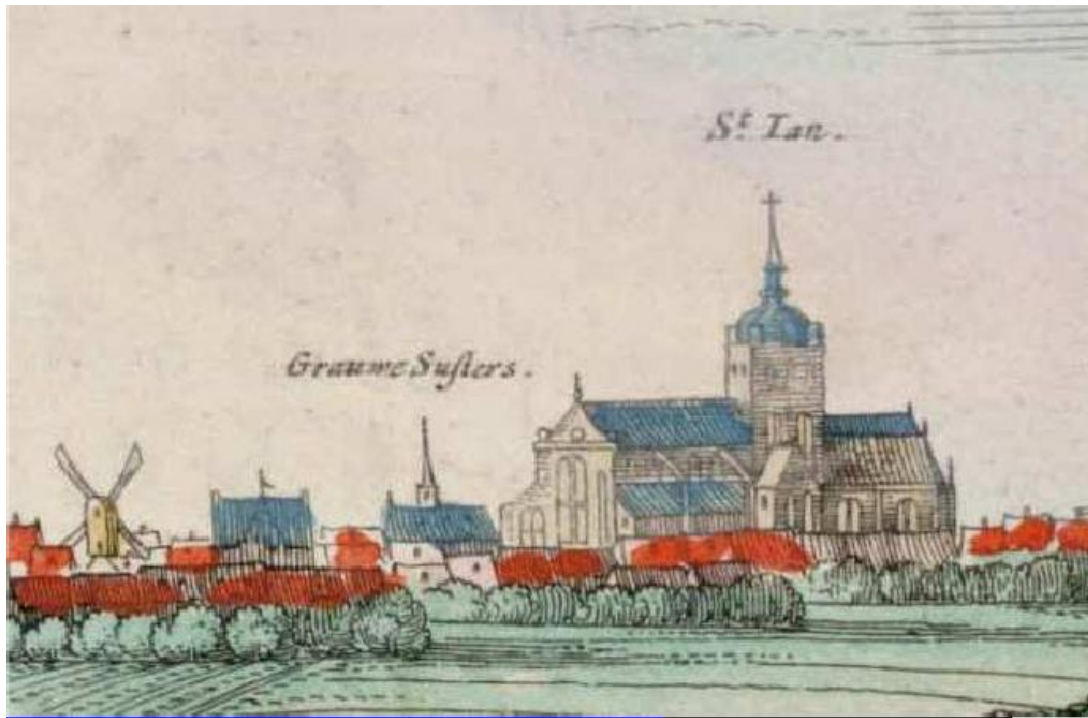
Gravure over het beleg van Ieper in 1383 door Guillaume du Tiel (1610)
(IEPER. Stedelijk Museum, inventarisnummer: SM 3185)

¹⁶ BRUSSEL. Algemeen Rijksarchief, Rekenkamers van Vlaanderen en van Brabant, Rolrekeningen, nr. 2902.

Vooreerst ontving Maës van een zekere Willem van der Couce 24 lb. aan boete omdat hij de vijanden van de heer, die lagen voor Ieper, had voorzien van proviand en andere dingen. Een tweede verdachte was Jan Beunen, die verdacht werd van dezelfde misdaad en veroordeeld werd tot een boete van 12 lb. op vraag van de heer van Holbeke. Janne den Calve werd ervan beschuldigd gesproken te hebben met de vijanden en geplunderd goed te hebben gekocht en verkocht, waarvoor hij 12 lb. boete betaalde. Ook Pieter Brechtine moest 12 lb. boete betalen voor het contact dat hij had met de vijanden. Willem van den Heede moest eveneens 12 lb. betalen omdat hij de vijanden van mijn heer voor de stad Ieper had bevoorraad met proviand. Ook Lammin Post had proviand gevoerd voor Ieper, wat hij onder grote dwang had gedaan. Niettemin betaalde hij 12 lb. boete aan de ruwaard. Janne den Zomer, een arme knaap, werd van dezelfde misdaad verdacht en kreeg een boete van 6 lb. opgelegd op vraag van Lampsine van den Brouke.

Een oude, kranke man, genaamd Casin den Puut, werd ervan beschuldigd dat hij veel contact had gehad met de vijanden van de heer en hij werd op vraag van goede lieden beboet tot het betalen van 18 lb. Jacob van der Enode werd van dezelfde misdaad beschuldigd en moest ook 18 lb. betalen. Een zekere Andries Daneele werd ervan verdacht om als sergeant voor Ieper te hebben gelegen tijdens het beleg tegen de graaf en moest daarom 12 lb. betalen. Risin Diederijc werd ervan beschuldigd om contact te hebben gehad met zijn broer, die een grote vijand van de heer was, en daarom moest voornoemde Risin 20 lb. boete ophoesten. Pieter den Conech had schaaпsvachten gekocht van de vijanden voor Ieper gelegen en moest 18 lb. boete betalen.

Ook Willem Bevael had als sergeant voor Ieper gelegen en kreeg op vraag heer François van Aefskerke [= van Haveskerke] een boete van 18 lb. opgelegd. Henric den Moor werd ervan beschuldigd dat hij de vijanden van de heer had onderdak gegeven en in hun behoeften had voorzien en kreeg daarom een boete van 20 lb. Janne den Rat had zich verbonden met de vijanden van de heer, maar door tussenkomst van goede lieden moest hij maar 6 lb. betalen omdat hij zo arm was. Ook Maes Bollaert werd van hetzelfde beschuldigd, maar moest ook maar 6 lb. betalen omdat hij zo arm was. Mase van Bloys was een tijdlang weg geweest en dan weer terug thuis was gekomen. Hij werd ervan verdacht met de vijanden weg te zijn geweest en moest daarom 6 lb. boete betalen. Gillis Happen verbleef in het land tegen de zaak van de graaf en werd op vraag van de heer van Ykelsbeke [= Ekelsbeke] beboet tot 6 lb. In totaal ontving ruwaard Maes Coppin de som van 244 lb. aan boeten.

Detail van de Sint-Janskerk van Poperinge op de ets van Vedastus de Plouich, 1649. (AMSTERDAM, *Nederlands Scheepvaartmuseum*, Atlassen uit het Scheepvaartmuseum, S.1034_(16) kaart 062)

Daarna volgen de veroordelingen uitgesproken door de ruwaard te Poperinge. Vooreerst had hij een zekere Abel Coopman laten ter dood brengen met het zwaard omdat die de klok had bediend om ze te luiden te Poperinge op bevel van Filips van Artevelde en dus tegen de graaf van Vlaanderen. Dat gold als een bijzonder erg vergrijp omdat het de opstandige bevolking te wapen riep zo was de bewaker van de stadsklokken van Ieper in 1380 voor 2 jaar uit Vlaanderen verbannen omdat hij opstandelingen naar het belfort met de klokken geleid had.¹⁷ Een zekere Stockin Aelmare werd eveneens met het zwaard ter dood gebracht omdat hij de knaap was van een zekere Coppins Bleecken, die een groot kapitein en oproerkraaier was tegen de graaf van Vlaanderen. Ook Jan Battin werd tevens ook met het zwaard gedood. Hij was vinder¹⁸ van de wevers van Poperinge en had een eed gezworen met Filips van Artevelde tegen de graaf van Vlaanderen. Hanin van der Linde was *bezantere*¹⁹ geweest te Poperinge in naam van Filips van Artevelde tegen de graaf in en werd daarom met het

¹⁷ R. VERBRUGGEN, *Geweld in Vlaanderen. Macht en onderdrukking in de Vlaamse steden tijdens de veertiende eeuw*, Brugge, 2005, p. 103-104.

¹⁸ Vinder = Naam van een stedelijk ambtenaar, die belast was met het opsporen van overtredingen van keuren, vooral van keuren tegen vervalsing van voortbrengselen der nijverheid en eetwaren. Zij werden bebedigd en heetten daarom ook wel "gesworenen" of "keurmeesters". Cf. "Vinder" in De Geïstigeerde Taalbank, Historische woordenboeken op internet.

URL: <http://gwb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=MNW&id=66220> (14/03/2016).

¹⁹ De Besant te Ieper was het huik van de vrede- of ordebewaarders in dienst van de stad, een instelling die al in 1174 wordt vermeld. Zo was in 1495 "Joos de Brievers loofman van den besante lxxij lb." en "Den andren twaelf ghezellen van den besant, mids dat Joos Mausiet, bezantere, inde stede van Jan Vanden Hove zamen oed dede den xxvij dach van hoymaendt int jaer dinst iij^e xcv ende dat bi dien lxx niet en diende xxvij daghen lang gheduerende daer of de stede gheen pencioen betaelde, te xvij lb. par. van cken quartiere vij lb. xvj s." Cf. A. VANDENPEEREBOOM, *Yproua. Notices, études, notes et documents sur Ypres, IV. Du mouvement communal à Ypres. Esquisses historiques. 1271-1348*, Brugge, 1880, p. 398.

zwaard ter dood gebracht. Ook Willem Melis werd met het zwaard gedood omdat hij "eenen erdinen potmakere van Poperinghe", dus een niet bij naam genoemde maker van aarcēwerkpotten (= keramisch vaatwerk) uit Poperinge, had vermoord. Willem Melis was een groot rover geweest van de vrienden van de heer tijdens de belegering van Ieper ("bin den bezatte van Ypre"). Ook Lodder van Steenvoorde, die knaap was van de hoofdman van Proven, van Haringe en van Roesbrugge tegen de heer van Vlaanderen, werd ter dood veroordeeld met het zwaard. De ruwaard had ook een zekere Lamin Noydin gevangen binnen de keure (= rechtsgebied) van Poperinge te Coppenhol.²⁰ Hij was een grote kapitein en oproerkraaier geweest en had zelf gezegd dat hij beter gevangen zou zijn dan veertig anderen. Hij werd gevoerd naar Rijsel door de ruwaard - met een escorte van zes paarden, kostprijs 10 lb. - en daar werd hij ondervraagd en bekende hij heel wat kwade feiten in aanwezigheid van de provoost, Janne den Brunen en Janne van Namen en andere lieden van de graaf. Hij werd opgehangen te Rijsel. In totaal brachten deze veroordelingen - zonder het escorte - 24 lb. kosten voor de ruwaard met zich mee.

In een nieuw onderdeel in de rekening volgen tenslotte al de geconfisqueerde huizen en hofsteden van wie uit Poperinge weggevlucht was en die tegen de graaf was geweest of het nog was. Opvallend is dat deze geconfisqueerde woningen vooral lijken op de *Coutere* te liggen. Mogelijk was de *Coutere* in Poperinge in 1383 een specifieke ambachtswijk, die de kern van de opstandelingen vormde. Twee hofsteden met 10 gemeten erf hadden toebehoord aan Jacop Diederic. De ene hofstede stond in de *Oost Houc* en de andere stond bij die van Michiel Waten. Een andere behuise stede hoorde toe aan Jaquemin den Ouden en was gelegen in de *Noortstrate*. Drie hofsteden van Yens Baerde samen met 12 gemeten land werden eveneens geconfisqueerd. Eén hofstede met erf stond in de *Oost Houc* aan het einde van de keure en de andere twee hofsteden stonden bij de Sint-Janskerk. Op de *Coutere* stond een behuise hofstede die toebehoorde aan Janne van den Aubielle. Ook Jan Happen had een hofstede op de *Coutere*. Franse Oudelande bezat een huis staande *ter Coutere*. In de Ieperstraat werd de helft van een huis genaamd "*Arme Callekins*" in beslag genomen. Op de *Coutere* waren er ook nog twee huizen die toebehoorden aan Janne van der Meere. Janne van Steenvoorde bezat een huis bij de Sint-Janskerk. Laminne van den Kerchove bezat een huis dat stond in de Elzenbruggestraat.²¹ Ook Coline Casier bezat een huis staande op de *Coutere*. Frans den Groten bezat een huis staande in de Nieuwstraat. Casine den Pudon bezat een huis staande aan de Hovestraat (?) "*up den hove*" en nog een huis staande op de *Coutere* bij Heinric Haeghebaerts.

²⁰ Coppenhol = de heerlijkheid en berg Coppenolle of Couppenolles, gelegen tussen Poperinge en Woesten, op de kruising van de Vleterbeek en de Woestenseweg. Cf. L. K. CUMPS, *De tempeliers in Vlaanderen*, Tielt, 1976, p. 541; K. DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, dl. 8, Brugge, 1928, kol. 299-302.

²¹ De huidige Deken De Bolaan, tussen Burgemeester Bertenplein en Zuidlaan; aansluitend bij de Reningelstseweg. Eertijds de Elzenbruggestraat genoemd naar de voormalige Elzenbrug over de inmiddels overwelfde Vleterbeek. Cf. Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: "Deken De Bolaan". In: *Inventaris Onroerend Erfgoed*. URL: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/104091/14/03/2016>.

Sir Thopas, geboren te Poperinge, als mogelijke satire op Filips van Artevelde

De contemporaine dichter Geoffrey Chaucer (ca. 1343-1400) maakte Poperinge tot de geboorteplaats van zijn Vlaamse ridder in "The Tale of Sir Thopas" uit de *Canterbury Tales*.²² Sir Thopas wordt er zelfs omschreven als de zoon van de heer van Poperinge.²³ In 1522 argumenteerde Lilian Winstanley dat Sir Thopas meer dan een satire in literaire vorm was, maar dat het hele gedicht geschreven was als een satire tegen Filips van Artevelde, een volkstriebun die in opstand kwam tegen de erfachtige graven van Vlaanderen. Hoewel Filips van Artevelde niet geboren was in Poperinge, toch genoot hij in de stad Poperinge aanzienlijk veel steun tijdens zijn opstand, mede door zijn hulp in het verzet van deze "smalle stede" tegen de wetten die de lakennijverheid beknotten.²⁴ De vader van Filips, Jacob van Artevelde (een mogelijk prototype voor Thopas), wijdde zich op een heel bijzondere manier aan de belangen van Poperinge. Later zou John Manly opmerken dat Chaucers tijdgenoten gewend waren om de draak te steken met de inspanningen van de Vlaamse burgerij om de manieren van de Engelse en Franse aristocratie na te apen en dat ze zonder aarzelen het onderwerp van de satire, namelijk de belachelijke pretentie van deze Vlamingen, zouden herkend hebben.²⁵ Voor eigentijds publiek werd Chaucers plaats van de verblijfplaats van zijn ondermaatse held in de niet-exotische, té echte wereld van Vlaanderen in plaats van in een sprookjesland of exotisch, verafgelegen land, ervaren als een bron van humor. Alsof Vlaanderen nog niet satirisch genoeg was, hadden de inwoners van Poperinge, de stad waar Thopas geboren was, althans volgens Manly, die zich baseerde op de *Cronycke van Nederlent*, een reputatie van domheid. Manly wees ook op het feit dat de eigenlijke heer van Poperinge de abt van de Sint-Bertinusabdij was, dus als Sir Thopas de zoon van de heer van Poperinge was ...²⁶

Dergelijke eigentijdse subversieve satire vinden we overigens ook in Vlaanderen terug in die tijd. Zo bestonden er zogenaamde politieke profetieën, die bulkten van de religieuze en symbolische verwijzingen, die valselijk werden gedateerd en commentaar leverden op verleden of contemporaine politieke gebeurtenissen alsof ze plaats zouden vinden in de toekomst. Eén van die

²² "Yborn he was in fer contree, / In Flaunders, al biyonde the see, / At Popering in the place; / His fader was a man ful free, / And lord he was of that contree, / As it was Goddes grace." L. D. BENSON, *The Riverside Chaucer*, Oxford, 2008, p. 213.

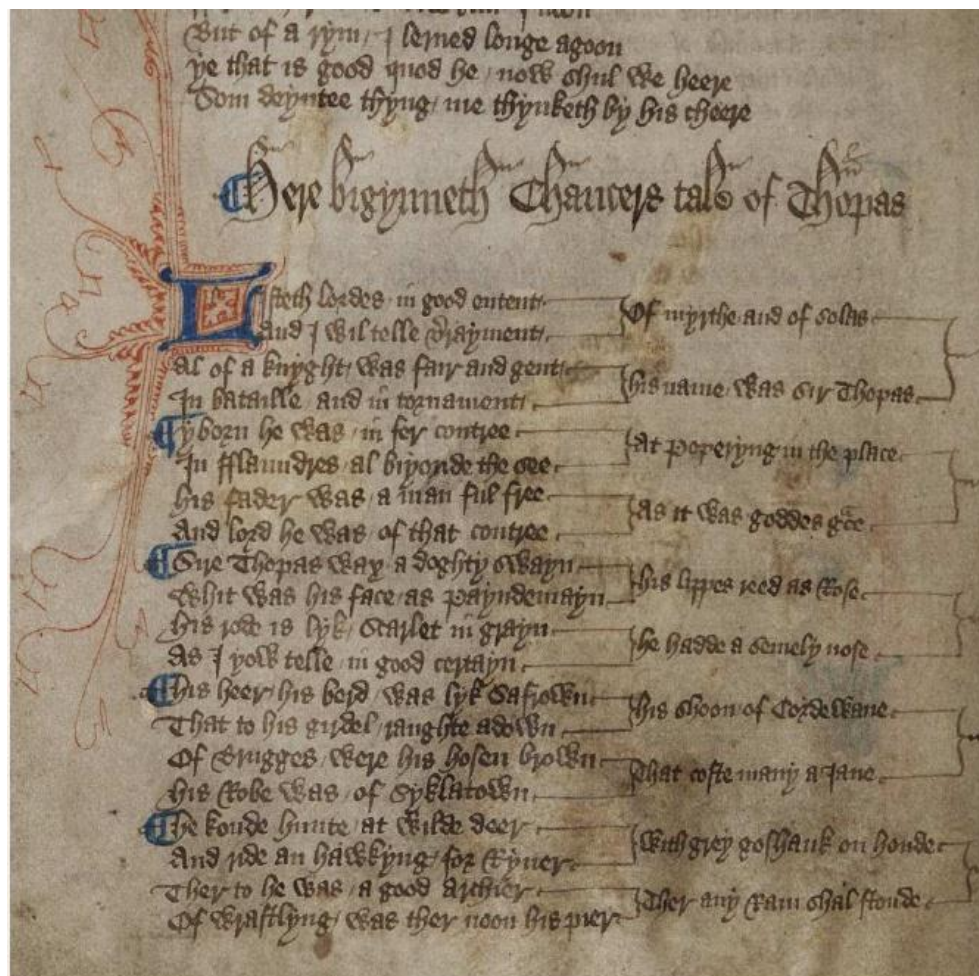
²³ J. SINGER, "Pawen Captures Knighthood: The Tale of Sir Thopas as a Commentary on the Rise of Peasants to Knighthood and the Deterioration of Chivalry", *Chivalry and History in the Middle Ages* (undergraduate paper), *University of Guelph (Online paper 2010)*, p. 8. URL: https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/bitstream/handle/10214/2354/Pawen_Captures_Knighthood.pdf?sequence=4 (14/09/2016).

²⁴ M. J. SIRO, *Satire in the works of Chaucer (Thesis Boston University College of Liberal Arts)*, Boston, 1930, p. 41-44; L. WINSTANLEY, (ed.) *The Prioress's Tale and The Tale of Sir Thopas*, Cambridge, 1922, p. lxxviii.

²⁵ R. M. CORREAL en M. HAMEL, *Sources and analogues of the Canterbury Tales*, vol. II, Cambridge, 2005, p. 656, noot 34; L. WINSTANLEY, (ed.) *The Prioress's Tale and The Tale of Sir Thopas*, Cambridge, 1922, p. lxxi. Zie ook: M. DEMOOR, *The fields of Flanders: alles of bijna alles wat Engelse auteurs ooit schreven over Vlaanderen en België en ...* uwarow, Roesselare, 2002.

²⁶ R. M. CORREAL en M. HAMEL, *Sources and analogues of the Canterbury Tales*, p. 656-657, noot 35; J. MATTHEWS MANLY, "Sir Thopas: A Satire", *Essays and Studies*, XIII (1928) p. 52-70.

teksten is de "Profetie van de smid van Huise", geschreven aan het einde van de veertiende eeuw, waarin wordt voorspeld dat een redder de Vlaamse burgers zou komen helpen. Het verhaal bevat verwijzingen naar de Gentse Oorlog van 1379-1385, geleid door rebellenleider Filips van Artevelde. In een dieren-allegorie, typisch voor het genre, gaat het in de tekst over de 'beer' (Filips van Artevelde) die de 'kleine dieren' tegen de 'grote dieren' zou helpen in 'het land van de leeuw'.²⁷ Deze allegorische politieke teksten wijzen ook op het belang van de opstandige retoriek in het stedelijke landschap van het graafschap Vlaanderen. Denken we maar aan de prekende toespraak van Filips van Artevelde op 24 mei 1382 te Ieper, waar ook de miniatuur in één van de handschriften van de ruim verspreide kroniek van Froissart uitdrukkelijk naar verwijst.

Geoffrey Chaucer (ca. 1343-1400) maakte Poperinge tot de geboorteplaats van zijn Vlaamse ridder in "The Tale of Sir Thopas" uit de *Canterbury Tales* (ABERYSTWYTH. Llyfrgell Genedlaethol Cymru – The National Library of Wales, Peniarth MS 392D: The Hengwrt Chaucer, [1395]-[1405], fol. 213 v°)

²⁷ J. DUMOLYN en J. HAEMERS, "A Bad Chicken was Brooding": subversive speech in Late Medieval Flanders", in: *Past and Present*, 214 (2012) p. 83-84.

Here bigynneth Chaucers tale of Thopas

*Listeth lordes / in good entent
And I wil telle verrayment
Of myrthe / and of solas
Al of a knyght was fair and gent
In bataille / and in tornament
His name / was sir Thopas*

*Yborn he was / in fer contree
In fflandres / al biyonde the see
At Poperyng in the place
His fader was / a man ful free
And lord he was / of that contree
As it was / goddes grace*

*Sir Thopas wax / a doghty swayn
Whit was his face / as Payndemayn
His lippes reed as Rose
His rode is lyk / scarlet in grayn
As I yow telle / in good certayn
He hadde a semely nose*

*His heer / his berd / was lyk Saffron
That to his girdel / raughte adown
Hise shoon / of Cordewane
Of Brugges / were his hosen brown
His Robe was / of syklatown
That coste many a lane*

*He koude hunte / at wilde deer
And ride an hawkyng for Ryuer
With grey goshawk on honde
Ther-to he was / a good Archier
Of wrastlyng was ther noon his pier
Ther any Ram shal stonde*

(ABERYSTWYTH. Llyfrgell Genedlaethol
Cymru – The National Library of Wales,
Peniarth MS 392D: The Hengwrt Chaucer,
[1395]-[1405], fol. 213 v°)

De auteur: Filip Hooghe

Dit is de rolrekening die de wonsch Verbaent heeft ghe doen doen te poppermechte

Inrekenste

Na dese wonsch de wonsch Verbaent Justiciaren met den alderde eenen abel coopman
 te welle ter alderde lutt sine de cloche te ludene te poppermechte hi benecline
 van philippe van artevelde ende ter contrarie van min heer van Vlaendre

Item ghedien Justiciaren met den alderde eenen scoel in almanre de welle enge was een
 oppus bleecten die gwe cyntem ende by zette was contrarie min heer van Vlaend^e

Item ghedien Justiciaren met den alderde eenen Jan Gatten bndre van den weens van
 poppermechte ende oer ghedien met philippe ^{heldende} contrarie min heer van Vlaend^e

Item ghedien Justiciaren met den alderde eenen lamm van den linde bezette Koperde te
 poppermechte in de name van philippe van artevelde contrarie min heer van Vlaend^e

Item ghedien Justiciaren met den alderde eenen Willem melis de welle brochte van linc
 ten door eenen erdmen por makere van poppermechte de welle kamp Willem een gwe
 rouere was by minn heer tinside van den bezette van zyne ..

Item ghedien Justiciaren met den alderde eenen loder van freenbaerde de welle enge was
 sloofmans van ponde van hammechte ende van Zoete brugge contrarie min heer van
 Vlaendre

Item ghedien Justiciaren eenen lamm noyden bndre bndre van poppermechte te oppet hial eenen
 groten cyntem ende by zette ende pade pelu dat hi doen ghedien was sine vol andre
 ende sien gheboert te nyple van den wonsch Verbaent ende door ghe exmanent dien
 hi van vele gunden puden byede present den priost Janne den bomen ende Janne van
 namen ende andere van minn heer leden ende door naer so was hi ghelouwen te Pypde ..

Soms van den by Justicien xxviii lli

Fragment uit de rolrekening van Thomas Coppin van 1 februari 1383 tot 8 maart 1384 met vermelding van de veroordelingen met het zwaard van de aanhangers van Filips van Artevelde. (BRUSSEL. Algemeen Rijksarchief, Rekenkamers van Vlaanderen en van Brabant, Rolrekeningen, nr. 2902)

Uitgave

BRUSSEL. Algemeen Rijksarchief, Rekenkamers van Vlaanderen en van Brabant, Rolrekeningen, nr. 2902.

Rekening van Thomas Coppin, ruwaard van Poperinge, van 1 februari 1383 (n.s.) tot 8 maart 1384 (n.s.). (Ned.)

Dit es de Rekeninghe van Maes Coppins Rewaerd van Poperinghe ghestelt van [slands] weghē van Vlaendre daer [...] hebben [...] van der date [dat ...] eerst [ghestelt] was dat was sanderdaghs voor onser Vrouwen dach lichtmesse int jaer lxxxij tote den viij^{ten} daghe in marte int jaer lxxxij maer dies was de voors[eide] Maes int besit synde de tijt gheduerende van den besitte ende binder voors[eide] tijt so heift de voors[eide] Maes ontfaen te mins he[er]en boufs van Vlaendre

In teerste

Zo heift de voors[eide] Maes ontfaen van eene[n] Willem van der Couce van dat hi berucht was dat hij ghesustineert hadde mins he[er]en viande met p[ro]vianchen ende anders voor Ypre dies de voors[eide] Maes ontfaen heift van amenden xxiiij lb.

Item van eenen Jan Beunen berucht wesende van den selven ter bede van min he[er]e van Hoolbeke gheamendert xij lb.

Item van eene[n] Jan[n]e den Calue van dat hi conv[er]sacie hadde met den vianden, cochte ende vercochte ghepilgiert goed van hem ontfaen van amende xij lb.

Item van eene[n] Pieter Brachtine van dat hi berucht was dat hi conv[er]sacie hadde met den vianden twelke hi gheamendert heift xij lb.

Item van eene[n] Willem van den Heede van dat hi berucht was dat hi provianche mins he[er]en viande voer de stede van Ypre gheamendert xij lb.

Item van eene[n] Lam[m]in Post van dat hi berucht was dat hy p[ro]vianche voerde voer Ypre twelke hi dede bi groten bedwaneghe gheamendert xij lb.

Item van eene[n] Jan[n]e den Zomer eenen armen cuape berucht van den selven gheamendert ter bede van Lampsine van den Brouke vj lb.

Item van eene[n] Casin den Praut eene[n] ouden crancken man van dat berucht was dat hi vele conv[er]sacien hadden met mins he[er]en vianden gheamendert ter bede van goeden lieden xviij lb.

Item van eene[n] Jacob van der Enode berucht wesende van den selve gheamendert xviij lb.

Item van eene[n] Andries Daneele berucht wesende dat hi sergant soude hebben ghelegghen voer Ypre contrarie min he[er]e gheamendert xij lb.

Item van eene[n] Risin Diederijc van dat hi berucht was dat hi conv[er]sacie hadde

- met sinen broeder die grootleke mins he[er]en viand was gheamendert* xx lb.
- Item van eenef[n] Pieter den Conech van dat hi berucht was dat hi scaeps-
vachte cochte jeghen mins he[er]en viande voor Yp[re] gheame[n]dert* xvij lb.
- Item van eenen Willem Bevel van dat hi berucht was dat hi soude hebben
ghelegghen sergant voer Ypre gheamendert ter bede van mer Fransoise
van Aefskerke* xvij lb.
- Item van eenef[n] Henric den Moor van dat hi berucht was dat hi ghehuust
ende ghehoeft soude hebben mins he[er]en viande gheamendert* xx lb.
- Item van eenef[n] Jan[n]e den Rat van dat hi alianche soude hebbe ghehad met
mins he[er]en viande[n] gheamendert ter bede van goeden lieden om[n]e dat hi
so arem was* vj lb.
- Item van eenef[n] Maes Bollaer: berucht van den selven gheamendert
om[n]e dat hi ooc so arem was* vj lb.
- Item van eenef[n] Mase van Bloys om[n]e dat <hi> wech was een tijt ghedurende
ende weder thuus cam berucht was dat hi met den viandef[n] wech ghe-
weist hadde gheamendert* vj lb.
- Item van eenef[n] Gillis Happen berucht dat hi int land bleef contrarie
min he[er]e ter bede van mine ke[er]e van Ykelsbeke gheamendert* vj lb.

Som[n]e CC xliij lb.

Dit syn de justichen die de voers[eide] Rewaert heift ghedaen doen te Poperinghe

In teerste

- So dede dede de voors[eide] Rewaert justichieren met den zwerde eenen Abel Coopman de
welke ter clocke lach om[n]e de clocke te ludene te Poperinghe bi bevehue van Philipse van
Artevelde ende ter contrarie van min[en] he[er]e van Vlaendre.*
- Item ghedaen justichieren met den zwerde een[n] Stockin Aelmare de welke cnape was eens
Coppins Bleecken die groot capitein ende up zett[er]e was contrarie min he[er]e van
Vlaend[re].*
- Item ghedaen justichieren met den zwerde eenef[n] Jan Battin vindre van den wevers van
Poperinghe ende eet ghedaen <hebbende> met Philipse contrarie min he[er]e van Vlaend[re].*
- Item ghedaen justichieren met den zwerde eenef[n] Han[n]in van der Linde bezaat[er]e
wesende te Poperinghe in de name van Philipse van Artevelde cont[ra]rie min he[er]e van
Vlaend[re].*
- Item ghedaen justichieren met den zwerde eenen Willem Melis de welke brochte van iver ter
doot eenen erdinen potmakere van Poperinghe de welke voors[eide] Willem een groot rovere
was up mins he[er]en vriende bin den bezatte van Ypre.*
- Item ghedaen justichieren met den zwerde eenen Lodder van Steenvoorde de welke cnape was
shoofmans van P[ro]vende van Haringhe ende van Roetsebrughe contrarie min he[er]e van
Vlaendre.*

Item ghevanghen eenefu] Lam[m]in Noydin bin der keure van Poperinghe te Coppen hol eenen groten capitein ende up zett[er]e ende seide selve dat hi beter ghevaen was dan[n]e xl andreende dien ghevoert te Rijsle vanden voors[eiden] Rewaert ende daer gheexamineert daerhi van vele quader fraten lijede present den p[ro]voost Janne den Brunen ende Jan[n]e van Namen ende andere van minus he[er]en liden ende daer naer so was hi ghehanghen te Rijsle

Som[m]e van den vj justichen xxxij. lb.

Som[m]e van den vij^{em} dien de voors[eide] Rewart te Rijsle brochte met vj p[er]den x lb.

Som[m]e van allen vutgh[aven] xxxiiij lb.

Ende dont[anck] es C xliij lb.

Rest dat hy sculd[ich] blijft ij^e x lb.

Dit sijn de huusinghen ende erve van den ghenen die te Poperinghe ghevloen sijn van menten ende hebben gheweist contrarie min he[er]e ende noch sijn.

In teerste

Erst twee steden behuust die toe behoorden eenefn] Jacop Diederic ende x [ghe]mete erven daer of dat deene stede staet in den Oost Houc ende dandre staet by Michiels Waten.

Item eene stede behuust die toe behoorde Jaquemin den Ouden staende in de Noort strate.

Item drie steden behuust die toe behoorden Yens Baerde ende xij [ghe]mete erven der toe of meer deene stede met der erve staet in den Oost Houc ten ende van der keure ende dander twee steden staen bi Sint Jans.

Item eene stede behuust die toe behoorde Jan[n]e van den Aubielle staende ter Coute[re]

Item eene stede behuust die toe behoorde Jan Happen staende ter Coutere.

Item een huus staende ter Coutere dat toe behoorde Franse Oudelande.

Item de helt van eenefn] huus dat men heet Arme Callekins huus staende in d'Yp[er] strate.

Item een huus dat toe behoorde Janne van der Mere staende ter Coutere Item noch een huus der an staende den selven toe behorende.

Item een huus dat toe behoorde Jan[n]e van Steenwoorde staende bi Sint Jans.

Item een huus dat toe behoorde Lamonne van den Kerchove staende in d'Elsenbrugge strate.

Item een huus dat toe behoorde Coline Casier staende ter Cout[er]e.

Item een huus dat toe behoorde Franssen den Groten staende in de Nieuwe strate.

Item een huus dat toe behoorde Casine den Puden staende in de [hove] [strate] up den hove.

Item een huus staende ter Coutere bi Heinric Haeghebaerts.